

Oponentský posudek disertační práce

Název práce: Šaty dělají člověka: trend a teorie módní změny

Autor práce: Mgr. Michal Josephy, FHS UK

Vedoucí práce: prof. RNDr. Stanislav Komárek

Disertační práce Michala Josephyho má velice aktuální a relevantní téma. Problematika módy je jedním z nepřehlédnutelných fenoménů současného života a její reflexe je součástí řady teoretických disciplín: např. estetiky, filosofie, antropologie či sociologie. Autor si je této multidisciplinarity vědom a snaží se ji ve svém textu zohlednit. To však s sebou nese i velice vysoké nároky na autorovu obeznámenost s teoretickými poznatky různých disciplín a činí práci vysoce náročnou. Autor se tomuto nároku vlastní práce nevyhýbá, je tedy třeba hned v úvodu ocenit jeho teoretickou odvahu.

Disertační práce je srozumitelně členěna na dvě základní části. V první „teoretické části“, která obsahuje tři oddíly, „Móda, čas a změna“, „Člověk v době postmoderní“, „Šaty do společnosti“ se autor snaží především naznačit širší kontext tématu a následně pak téma zúžit pro účely vlastního výzkumu módy v odívání, který tvoří vlastní jádro práce a je mu věnována druhá, daleko obsáhlejší „empirická část“. V té je možné rozeznat tři dílčí celky. Za prvé představení výzkumné metody „zakotvené teorie“ a způsobu jejího uplatnění na oblast módních trendů v podobě analýzy rozhovorů s 19 respondenty; za druhé, reflexi vlastních proměn výzkumníka, ke kterým v rámci procesu konstrukce teorie docházelo; za třetí, popis základních kategorií, které výzkumník v procesu zkoumání rozlišil. Ty mají z různých úhlů pohledu, konkretizovat pojetí módního trendu jako vizuální změny, jež tvoří svorník celého přístupu a pomoci zodpovědět výzkumnou otázku: „Jak lidé vnímají módní trendy a mechanismy jejich působení“. Autor rozlišuje sedm základních kategorií: *Módně průmyslový komplex*, *Neo/retro/mánie*, *A/sociál*, *Identikit*, *Emo*, *Zeitgeist* a *Svádění*. Každé z těchto kategorií je věnován samostatný oddíl, který je uveden „Intrem“ které má spíše navodit atmosféru momentu, jemuž bude dále věnována pozornost; dále pak následuje obecné představení dané kategorie a každý oddíl je ukončen předvedením podkategorií, které konkretizují způsoby projevu předcházejících obecných principů. Tento způsob výkladu je, podle mého názoru, v souladu s metodou „zakotvené teorie“ a jejím procesem utváření vlastních kategorií až během výzkumu. I zde se tedy můžeme setkat s promyšleným postupem. Celá práce je psána čtivou formou a je ožívována literárním talentem autora. Rozvržení práce i schopnosti autora tedy podle mého názoru skýtají potenciál pro velmi kvalitní disertační práci. Tento potenciál byl však naplněn pouze z menší části. Jednotlivé oddíly nesplňují očekávání, které nesou jejich názvy.

Pokusím se tedy shrnout své hlavní výhrady. Jádrem kapitoly „Móda čas a změna“, je argumentace, že proměny módy jako vizuální změny můžeme nahlédnout v širší souvislosti biologické evoluce Charlese Darwina. To je jistě zajímavá a netriviální myšlenka, pro jejíž rozvedení je však třeba hlubší porozumění a interpretace primárních pramenů. Autor však zůstává spíše na povrchu a téměř všechny Darwinovy myšlenky přebírá zprostředkovaně z děl Karla Stibrala. Důslednější vlastní analýzy se zde tedy nedočkáme.

Kapitola „Člověk v době postmoderní“ je projektována jako pokus o popis zásadních zlomů v pojetí „moderního“ a „postmoderního člověka“. Ve vlastním textu se však tento zlom, který se autor snaží pojednat poněkud rozplývá. *Pars pro toto* tohoto vyznění jsou poslední dva odstavce této podkapitoly, ve kterých autor jednak cituje z Giddense (přes Petruska): „(...) Proto žijeme v podmínkách modernity ve světě zrcadel, v nichž chceme vidět své já zbavené různých vad na kráse a dokonale zhodnocené.“

Bezprostředně po té pak uzavírá podkapitulu tvrzením: „Raison d'être člověka doby postmoderní je totiž – vedle konzumního způsobu života – také posedlost rozšířeným sebevyjádřením a sebezprezentací módy jako 'adresného vlastního' jevu“. Mluví zde tedy autor o modernitě nebo o době postmoderní?

V závěru kapitoly „Šaty do společnosti“, autor odkazuje na Barrettovo tvrzení, že lidé se „řídí spíše obecnou vůlí a směrem než vlastním individuálním směřováním“. Znamená to tedy, že autor opouští tezi z kapitoly druhé, kde tvrdí, že individuální směřování je ústředním rysem postmoderní doby?

Celkově se domnívám, že první teoretická část je slabším článkem celé práce a že by celému textu neuškodilo, kdyby byla buď důkladně přepracována a rozšířena nebo zcela vypuštěna, protože v této podobě, podle mého názoru, zdařilejší druhé části příliš nepřispívá.

I k druhé části „empirické“ mám však několik připomínek a otázek. V rámci zajímavě uplatněné „zakotvené teorie“ postrádám popis průběhu výběru a oslovování respondentů, který vedl k bodu „teoretické saturace“. Právě zajímavý moment vzájemného propojení konstrukce teorie a sběru dat ve výsledném tvaru zaniká.

Pokud autor sám uvádí, že v průběhu výzkumu musel projít třemi hlavními patry módy „pouliční“, „průmyslové“ a „luxusní“ (s. 65), bylo by zajímavé, aby toto dělení v jednotlivých rozborech jím uvedených kategorií využil. V tomto tvaru výroky respondentů z „různých pater“ poněkud splývají. To by mohlo pomoci rozvinout velice zajímavý moment na s. 130 – 131, kde na jedné straně Sára mluví o její resistenci vůči trendům ve prospěch vlastní kreativity a vzápětí je uvedeno tvrzení Míny, která uvádí, že „v současnosti je trendem, spíše neudávat trend, ale podpořit vlastní kreativitu lidí“. Právě analýza pater „módy“, případně rozlišení tvůrce a konzument, by pomohlo nasvícení kontextů obou výroků.

Celkově bych doporučil více rozvinout interpretaci výroků (velmi zajímavě vybraných) respondentů. V této podobě citované výroky splývají s výkladem autora. Současně bych uvítal nejen popis základních kategorií, které autor rozlišil, ale nastínění jejich vztahů. Na s. 46 ostatně i sám autor tvrdí, že, výsledkem zakotvené teorie „nemá být pouze deskripce jevů, ale i identifikace vztahů mezi jednotlivými kategoriemi, které provazují formulovanou teorii“. Jinými slovy: bylo by zajímavé nejen kategorie popsat, ale i předvést, co umějí vysvětlit.

Na závěr si neodpustím alespoň jednu připomínku z oboru, který je mi nejbližší. Pokud autor již na s. 10 používá krásno „ve smyslu libosti a potěšení smyslů“, jedná se o definici, kterou by s ním plně nesdílel, pokud je mi známo, žádný estetik či filosof. Od Platóna (Hippias větší), přes senzualisty 18. století až do dnešní doby, se krása, či moderněji spíše estetická hodnota odlišuje a vymezuje od „pouhé“ libosti. Toto vymezení ostatně sdílejí i všichni estetici, které Josephy ve své práci cituje (Mukařovský, Goodman, Zuska, Stibral). Toť jen doporučení pro ostražitost při volbě pojmů.

Výše uvedené připomínky však nejsou odsouzením celého textu. Ten vykazuje množství odvedené práce, zaujetí tématem a citlivou práci s respondenty. Domnívám se však, že značná část odvedené práce se do vlastního textu nedostala a zůstala pouze ve zkušenosti autora, proto své připomínky chápu především jako příspěvek k tématům obhajoby. Práci proto, přes množství výhrad, **doporučuji k obhajobě.**

31. 5. 2012

Mgr. Martin Kaplický, PhD.

